

Степан Коваль: потреба ділитися

Про відчуття злету, залізний зад, світогляд, цяцьки, керування студією і потребу ділитися

Степан Коваль – кінорежисер, аніматор, сценарист, художник – значна постать у сучасній українській анімації. Його фільми «Йшов трамвай № 9», «Злидні», «Глинька», «Бути твердим», проект «Моя країна – Україна» широко відомі за межами професійних кінематографічних кіл. Серед його нагород – Гран-прі МКФ «Крок-2002», «За найкращий короткометражний фільм» та «Приз глядацьких симпатій» МКФ «Молодість-2002», «Срібний Ведмідь» 53-го Берлінського МКФ 2003 року, «Срібний дракон» на МКФ в Кракові, Диплом журі та приз глядацьких симпатій у Бадені (Швейцарія) та багато інших. Сьогодні Шевченківський лауреат Степан Коваль працює на заснованій ним студії «Новатор-фільм» над новими проектами.

Кінорежисер, керівник студії «Новатор-фільм» Степан Коваль.

Бесіду веде Лариса Наумова

– *Степане Миколайовичу, ви щойно повернулися з Міжнародного фестивалю анімаційних фільмів в Аннесі. Якою була мета поїздки, які враження від фестивалю?*

– Ми їхали не як учасники, адже не надсилали своїх фільмів. Не встигли просто... Їхали не студією, а вже як учителі. Везли двох учнів: показати анімаційний світ, показати, як працює фестиваль, ознайомитись з анімаційними школами. І це ми зробили.

Враження від фестивалю щоразу різне. Аннесі – один із найпотужніших фестивалів в анімаційному просторі, який дає мистецькі поштовхи, пошуки якогось стилю, напрямку. Це своєрідний орієнтир розвитку анімації у світі на найближчі роки.

– *То виходить, що «Новаторфільм» не тільки виробляє фільми, а й провадить навчальний процес?*

– Студія і була заснована як навчальний майданчик для молодих. Перший сезон «Моєї країни – України»¹ ми зробили за участі молодих режисерів, художників-аніматорів, які вперше в житті створювали кіно. Ми на це свідомо пішли...

Річ у тім, що в Україні досі немає прошарку середньої ланки професіоналів для забезпечення повного анімаційного

процесу. До таких спеціальностей належить аніматор-художник. Хороших спеціалістів важко знайти, особливо аніматора лялькового, мальованого, та навіть і 3-D... Їх не вистачає.

Робота над цими 26-ма серіями була водночас навчальним, творчим і виробничим процесом. Ми працювали як такий собі навчально-виробничий заклад.

І все ж, ми не школа, не студія з майданчиком для пілотів. Ми маленька виробнича студія, яка продукує анімаційне кіно. На той час склались такі обставини: нікого не могли знайти, щоб залучити до виробництва. Тому й пішли на такий крок. Так було вигідно і студії, і тим, хто створював фільми... Якщо в людини була давня мрія працювати в анімації, вона мала змогу реалізувати свій потенціал... Приходили люди різних спеціальностей: викладачі, перекладачі, журналісти, і навіть дипломат один був...

– *Дуже цікаво, чи залишилися ці люди в анімації?*

– Майже 80 відсотків. Я так умовно кажу: «залишилось». Я не знаю нікого, щоб зі свідомих причин змінив свій основний напрям і пішов в іншу галузь заробляти гроші. Анімація – не той бізнес, щоб отримувати великі гроші, як від продажу нафти, наприклад, але це цікавий світ, і він творчий. Цим і приваблює багатьох...

Коли доросла людина розуміє, що це її справа, вона буде тут гратися, отримувати те, що напрацювала своїм досвідом. Чим більший досвід, тим більше можливостей і знайти роботу, і заробити, і задоволення дістати...

¹ «Моя країна – Україна» – анімаційний народний казково-пізнавальний 26-серійний серіал, створений студією «Новатор-фільм» за підтримки Державного агентства України з питань кіно. Прем'єра відбулася в 2010 році. Перший сезон становили трихвилинні серії.

Фільми створює команда, не одна людина. Хай маленька, та ця команда відчуває себе творцями чогось особливого, дивовижного... Творець він і є творець... Якщо ви себе ним відчуваєте, то трошечки підіймаєтесь над землею. Дивовижне відчуття!

Кожна людина, яка прийшла в анімацію, творить. Їй важко потім від цього відмовитися, бо вона ніби знову опускається на землю, повертається до буденних реалій. У аніматорів теж багато проблем, але коли щось створюєш, то забуваєш про всі негаразди... Тому важко піти з цієї професії. Ті ж, хто пішов, зробили це з якихось поважних причин. Всі, хто у нас працював, працюють на студіях Києва або й за кордоном...

Ми ж, організатори студії, задоволені і пишаємося тим, що створили таке середовище, в якому було чому навчитися навіть і в непростих умовах...

– Як залучаєте непрофесійних аніматорів у виробничий процес? Вони спершу працюють у якомусь одному напрямі чи повинні мати універсальні здібності?

– Для реалізації будь-якого проекту потрібні: композитор, художник, аніматор, режисер, монтажер... Одній людині важко сумістити в собі всі професії. Тому постійно доводиться або поєднувати те, що можна поєднати, або шукати... Я – режисер і художник, наприклад, ну, може, ще аніматор.

На своїй студії, коли ми починаємо працювати з кимось новеньким, то просто даємо йому спробувати все потрошку, і там, де він виявив якісь здібності, залишаємо...

В анімації потрібен залізний зад, терплячість. Бувають люди, які не мають терпіння, імпульсивні, то їм більше монтаж підходить чи якась інша робота... Коли створюється персонаж, можна цілий день знімати і зняти всього лише 2 чи 4 секунди. Інколи людина не розуміє, як це: цілий день знімати лише один рух. На екрані – це раз і все... Вона ж думала цілий фільм за день зняти...

Іноді, бувало, починав хтось художником, закінчував аніматором, і десь працює як аніматор, а художник він тому, що колись у дитинстві навчався в художній школі.

От дівчина, яка вже за кордоном, була танцюристкою, і добре відчувала ритм. З відчуття ритму й анімація у неї пішла дуже легко і швидко. За кілька місяців у нас стала робити сцени для фільмів, які ми приймали...

Майже всі вміють ліпити, але один робить дрібнички і прагне перфекту, а другий зліпив абияк, він так бачить. Іще від світогляду багато залежить, як людина бачить навколишній світ: все впорядковано і акуратно, або хаотично... Залежить від здібності...

– Чи є якісь істотні зрушення з проектом «Моя країна – Україна», адже серіал після завершення так і не вийшов до широкого глядача?

– Ситуація давно вже складна в українському кіно, в анімації. То залежить від більш загальних подій, я б сказав, навіть від політичних. Коли є в держави зацікавленість у виробництві кіно, зокрема анімаційного для дітей і для дорослих, якщо створено систему показу, презентацій для глядачів, то кіно процвітає. Складнощі не у виробни-

цтві. Талантів не бракує. Навпаки. Проблема з системою показу глядачам продукту, який потрібен перш за все країні, майбутньому поколінню, якщо мова про дітей. Система постійно змінюється або в кращий бік, або в гірший. Нині трошки ситуація поліпшилася. Виявилось, що в країні існує велика потужна інформаційна хвиля іноземного впливу на глядача. Не буду говорити, якого іноземного...

І тепер здійснюються перші кроки в напрямку «почнімо свою, українську хвилю робити», яка впливатиме на глядача, на виховання дітей, молоді. Що далі буде, не знаю, але все одно: кіно створювалося, створюється і буде створюватися – і для дітей, і для дорослих...

Досі цей іноземний вплив був настільки потужний, до того ж і заангажований, що українське кіно – ігрове, документальне й анімаційне – нікому не було потрібне. Його клали на полицю. І не тому, що воно погане, слабке... Чимало фільмів здобували призи. Радше то була політична воля така. Адже все телебачення належить людям, які не зацікавлені в українському продукті.

«Моя країна – Україна» два роки пролежав на полиці. Потім ми його витягли, викупили права, які належали державі... Вони не так багато коштують. Багато роботи потрібно зробити, щоб зрушити все з місця: домовитись з каналами, Інтернет-провайдерами і так далі, проводити майстер-класи, показувати, їздити містами й селами, робити презентацію, навіть пропаганду. Тоді трошки зрушилося: хтось зацікавився, побачив, комусь розповів. І Громадське телебачення вперше викупило на один показ, далі – УТ-1. Держава продала права, «Воля-кабель» викупила. Ми лише посередники, ми не заробляємо на цьому. Вже телефонують, питають про проект, хочуть його показати, запрошують... Якийсь рух уже пішов. І ми працюємо над другим сезоном...

Хотілося б виступати як школа, та це багато сил забирає. На «Моїй країні – Україні» близько ста людей працювало. Це великі зусилля: комусь показати, чогось навчити, щоб людина почувалася комфортно і працювала далі. На другий сезон намагаємось запрошувати аніматорів з досвідом, художників, які вже працювали, а паралельно граємось з дітьми, тому що, бачте, нам цікаво, бо спостерігаємо, як вони бачать взагалі анімаційне кіно, що їм подобається. Запускаємо їх на майданчик: знімай, що ти собі уявив, і їх не відтягнеш потім... Може знімати і день, і два, і три, і забути, що голодний. Батьки приходять і скаржаться: «Що ви зробили з дитиною? Ми її не чуємо вдома: сидить тишком-нишком, щось собі майструє або з пластиліну ліпить. А раніше бешкетувала, бігала».

Нам цікаво працювати з дітьми. Вони дають відчуття того, що ми не відокремились від нового покоління. Ми тут одне одного компенсуємо...

– І на фестиваль з дітьми їздили?

– Так, і в Аннесі поїхали з двома дітьми: одній – п'ятнадцять років, а другій – сорок чотири...

– Як часто запрошуєте до співпраці випускників профільних вишів, зокрема університету імені Карпенка-Карого, на свою студію?

Степан Коваль.

– Ось якраз працювали з трьома третьокурсниками, яких рекомендували викладачі як найперспективніших. Потім вони пішли на іншу студію. Нині в нас студент-аніматор (невдовзі останній раз прийде – і їде у відпустку) – це третій курс, майстерня Євгена Сивоконя. Ми з ними працюємо залюбки.

З художниками трохи гірше. Не тому, що їх немає, а навпаки... Художник в анімації дещо специфічний. Потрібно спершу попрацювати, щоб зрозуміти, чим відрізняється художник анімаційного кіно від звичайного художника. Тут більше вже індивідуально підходимо. Також працюємо з молодими.

Взагалі-то і режисерів з досвідом ми запускаємо охоче, але завжди намагаємося приєднати до них молодь, щоб вона вчилася. Ми це свідомо робимо, бо розуміємо, що нам потрібно з кимось далі працювати. Старше покоління уже набуло досвід, його треба передавати наступному поколінню.

– Що є для вас Шевченківська премія? Чи допомагає в роботі, у просуванні і реалізації нових проєктів?

– Якщо відкинути піар навколо цієї премії, то вона нам, як організаторам студії, додала впевненості, що ми робимо все правильно.

Мене особисто коробить, що на сході країни воюють, десь там щось відбувається, гинуть хлопці, а я чоловік, і мені теж хочеться щось зробити для України...

З премією прийшло відчуття, що я теж роблю свою справу. Зникли сумніви... Нехай це така, може, й не чоловіча справа – ліпити ляльки і створювати дитячі фільми, але втішають мої колеги: комусь це потрібно робити.

У мене є досвід і є така кількість оцих нагород, оцих цятчок... Усім цим треба користуватися і просто ділитися. Це ще одна причина, чому ми молодих залучаємо і намагаємося передати їм досвід...

Премія дала розуміння, що наша студія теж щось вкладає в загальну боротьбу за нашу українськість, нашу незалежність, скажімо так. Навіть у колективі трішечки змінилося ставлення до того, що ми створюємо... Намагаємося робити фільми українською, для українського глядача... Навіть проєкт «Моя країна – Україна» буде більш для внутрішнього користування, цікавий хіба там, де є діаспора... Європейська дитина дивиться інше кіно. Її історія України менш цікава, ніж якісь там монстрики і ще щось. Це потрібно насамперед нашому молодому поколінню.

Ми ще ретельніше, ще швидше почали розробляти другий сезон «Моєї країни – України». Тільки серії будуть не трихвилинні, а семихвилинні. Дві серії уже створюються, а три... ось чекаємо результати пітчінгу: два дебютних фільми й режисер уже з досвідом²...

– Ви виступаєте в цих проєктах не тільки як режисер, а й як продюсер, керівник студії? Чи важко поєднувати творчість з організаційною роботою?

– У мене взагалі немає організаторського досвіду, і його брак ми відчували на власній шкурі. На студії різні були періоди: з проблемами, суперечками, образами. Коли зрозуміли, як треба поводитися з колективом (більше двадцяти осіб), то трішечки стало легше. Раніше виходили з того, що кожен творець потребує особливого підходу. Тепер просто ставимось: ось є творча система, вона працює. Ми більше вже керуємо зовні. Її це набагато легше виявилось. Але ж з'явилися і досвідчені аніматори-художники. До них більше довіри, вони не нароблять помилок... Було і таке на першому етапі. Внутрішнє керування уже самостійне: кожен намагається відповідально ставитися до своєї роботи. Більше довіряємо... Не втручаємося навіть в анімацію. От нині створюємо фільм і аніматору розповідаємо: «Потрібна отака сцена. Ось перший і останній план, а всередині роби що хочеш. Ти зробиш. Я знаю». Якщо щось не вийшло – обговорюємо, виправляємо. Якщо все вийшло – рухаємось далі.

– Як вдається зберегти баланс між творчою складовою і комер-

² За результатами Десятого конкурсного відбору кінопроєктів, що оприлюднено на сайті Держкіно, анімаційні фільми з серіалу «Моя країна – Україна» другого сезону «Козак Варвара і Дніпро», «Місто Лева» та «Соловей» режисерів Надії Лімової, Степана Ковалю та Оксани Носач отримали достатньо балів, аби мати державне фінансування. Див. на сайті Держкіно: http://sinua.dergkino.gov.ua/ua/contests/show/275/ogolossheno_rezultati_desyatogo_konkursnogo_vidboru_kinoproektiv.html

ційними замовленнями, адже студія працює і над комерційними проектами?

– Студія не може існувати без комерційних проектів. Навіть державна. Потрібно платити оренду, купувати нове обладнання, адже воно змінюється, фотоапарати псуються... Навіть на декорації потрібно шукати нові матеріали. Державне фінансування не дає такої можливості. Його достатньо, щоб створити кіно, але не достатньо, щоб купити нове приміщення, де можна було б працювати собі спокійно. Таким чином, нове обладнання і нові матеріали купуються на кошти, які надходять з інших джерел. І тому реклама, комерційні замовлення – це цілком нормально. Іноді більше приносить прибутку, ніж державне фінансування. Я не кажу, що останнього недостатньо. Реклама іноді втричі дорожча, ніж анімаційне кіно. Тому її залюбки роблять і аніматори, і художники, заробляють на цьому, а студія має можливість купити щось необхідне для роботи.

В Києві, в Україні є анімаційні студії або рекламні агенції, які займаються суто рекламним бізнесом. Це їхній основний профіль. У нас комерційного продукту не так багато. Може, кілька разів на рік з'явиться: коротенький фільм, ролик, рекламка або дизайн. Тому цей продукт нам не заважає. Якщо надходить комерційне замовлення, ми розподіляємо сили, щоб його можна було поєднати з виробництвом фільму. Виробничі процеси не зупиняються. Часом необхідно докласти трохи більше зусиль. Хтось не поспить ніч, дві, три... Якщо замовник задоволений, то й ми задоволені, і гроші отримуємо. Якщо надходить таке замовлення, то намагаємося його якось вписати в загальний робочий процес.

– Над якими проектами сьогодні працює студія «Новатор-фільм»? Які ваші власні режисерські роботи можна буде невдовзі побачити?

– Над проектом «Моя країна – Україна» працювало багато режисерів. Ми і продовжуємо так працювати. В роботі ще два фільми другого сезону, які пройшли попередній пітчинг³. Оксана Карпус – режисер.

Закінчили серіал «Професіонали» – це десять серій для дітей. Саме триває фестивалне життя цього проекту. Уже з'явилися й невеликі нагороди. Це додає нам впевненості. Тоді й до студії, і до проекту краще ставлення. Такий собі своєрідний звіт державі. І вони раді, коли надходять гроші від продажу фільму або серіалу, в який вони вклались, коли дізнаються про чергову нагороду... Це нормально, відбувається порозуміння між різними структурами: державою і комерційною студією. Ми вважаємо справедливим, щоб цей діалог відбувся, адже держава фінансує анімаційне кіно в Україні. Іншого джерела поки що немає... Якщо й траплялося, то це поодинокі випадки. І держава залишається єдиним фінансовим джерелом для

українського кіно взагалі, а щодо анімаційного – то сто відсотковим. Хотілось би, щоб було більше якісного кіно для дітей.

Тепер у нас триває робота над фільмом «Камелія. Як розвеселити Самотність» за книгою Лани Ра⁴. Лана Ра – досвідчений, перспективний автор дитячих творів. Нам вона подобається, та працюємо з нею не так щільно, як хотілося б. Коли є можливість, вона надає (або й допомагає писати) сценарії. Фільм «Як розвеселити Самотність» коротенький – тринадцять хвилин. Це стандартний формат. А перед цим був «Лабіринт». Ми там удвох виступили: молодий режисер Олександр Колодій і я, вже як його помічник, або він мій помічник... Фільм ще монтується. Скоро вийде. Я залюбки його покажу, якщо запросите – приїду.

– Ви говорили, що студія орієнтована на українського глядача, зокрема, коли йдеться про «Моя країна – Україна». Чи є бажання і можливість виходу на ширше глядацьке коло?

– Ми ніколи не робимо розрахунків щодо фільму або серіалу – на якогось глядача. Коли починається робота, більше уваги приділяємо, аби фільм був цікавим для будь-кого і для будь-якого віку. Байдуже: українець француз, німець. Та «Моя країна – Україна» розрахована радше для внутрішнього вжитку, бо йдеться про речі, які навіть не зрозумілі іноді іноземцю. Вони ближчі тим людям, які живуть на цьому просторі, розмовляють українською, знають місцеві символи, традиції. Серіал також й іноземці дивилися... Ми їздили до Канади з «Чорноземом»... Фільм був зрозумілий. «Чорнозем» і в Аннесі побував декілька років тому. Не отримав, щоправда, призів, але це теж достойно, що брав участь у змаганні. Є серії, які будь-якому глядачеві зрозумілі, а є, в яких показано щось інтимне, важливе саме для українця.

Кіно має бути цікавим для будь-якого глядача. Просто є різниця: для дорослих чи для дітей. Для дітей – повільніше, яскравіше, щоб дитина зрозуміла зміст якоїсь фрази, вислову або за рухом тільки дивилася... Цим ми переймаємося. Аналізуємо, розраховуємо: як створити так, щоб фільм дійшов до глядача, щоб глядач відчув його, зацікавився персонажами, порівняв себе з ними.

Якщо фільм змінює глядача, то він був вартий того, щоб у нього вклали зусилля, кошти, творчий потенціал. Якщо ж стрічку дивився за пляшкою пива і не відчуваєш жодних емоцій, то це не фільм, а просто відеоряд. Тож ми намагаємося вкласти емоційну складову в кожен проект. Іноді не вдається... Особливо для дітей. Адже це дуже важко. Дитяче кіно з усіх видів кіно найскладніше створювати. Маленький глядач завжди побачить помилку, відчужує неправду... Тому й намагаємось працювати з дітьми, щоб більше їх відчувати...

Липень. 2017

³ Дві серії «Золота риба» та «Рушник» мають розпочати другий сезон анімаційного серіалу «Моя країна – Україна». Автор сценарію та режисер обох серій – Оксана Карпус, продюсер – Ганна Полоніченко.

⁴ Лана Ра (Світлана Коношук) – київська казкарка, письменниця, художниця. Неодноразова переможниця конкурсу «Коронація слова» в номінації «кіносценарії для дітей» та «анімаційні сценарії для дітей», учасниця «Тижня актуальної п'єси», дипломант інших конкурсів. Анімаційні фільми за сценаріями Лани Ра студії «Новатор-фільм», отримували призи міжнародних фестивалів.